

ใบความรู้ที่ ๙ เรื่อง รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย (๒)
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง เรียนรู้การละคร
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑๑ เรื่อง รูปแบบและประเภทของละคร (๒)
รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี-นาฏศิลป์) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ประเภทของละคร

ละคร หมายถึง การแสดงประเภทหนึ่งซึ่งแสดงเรื่องราวความเป็นไปของชีวิตที่ปรากฏในวรรณกรรม มีศิลปะการแสดงและดนตรีเป็นสิ่งสำคัญ
ละคร ตามความหมายนี้หมายถึงละครร่ำ เพราะว่าเป็นการแสดงออกทางความคิดโดยมุ่งเน้นถึงลักษณะท่าทางอิริยาบถในขณะเคลื่อนไหวตัวในระหว่างการร่ำ

ละครไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ละครร่ำ คือละครที่ใช้ศิลปะการร่ำรำในการดำเนินเรื่อง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท

๑.๑ ละครร่ำแบบมาตรฐานดั้งเดิม มี ๓ ชนิด คือ

- ละครชาตรี
- ละครนอก
- ละครใน

๑.๒ ละครที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ มี ๓ ชนิด คือ

- ละครดึกดำบรรพ์
- ละครพันทา
- ละครเสภา

๒. ละครร้อง คือละครที่ใช้ศิลปะการร้องดำเนินเรื่อง เป็นละครแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ ละครร้องล้วน ๆ

๒.๒ ละครร้องสลับพูด

๓. ละครพูด คือละครที่ใช้ศิลปะการพูดในการดำเนินเรื่อง เป็นละครแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก

แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๓.๑ ละครพูดล้วน ๆ

๓.๒ ละครพูดสลับร่ำ

๔. ละครสังคีต เป็นละครที่ใช้ศิลปะการพูดและการร้องดำเนินเรื่องเหมือนกัน นอกจากนั้นยังมีการแสดงที่เกิด
ขึ้นใหม่ในสมัย รัชกาลที่ ๕ อีก ๒ อย่างคือ ลิเก และหุ่น (หุ่นเล็ก, หุ่นกระบอก, หุ่นละครเล็ก)

ละครร้อง

กำเนิดขึ้นในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ละครร้อง ได้ปรับปรุงขึ้นโดย
ได้รับอิทธิพลจากละครต่างประเทศ ละครร้องนั้นต้นกำเนิด มาจากจากแสดงของชาวมลายู เรียกว่า “บังสาวัน”
(Malay Opera) ได้เคยเล่นถวายรัชกาลที่ ๕ ทอดพระเนตรครั้งแรกที่เมืองไทรบุรี และต่อมาละครบังสาวันได้เข้า
มาแสดงในกรุงเทพฯ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแก้ไขปรับปรุงเป็นละครร้องเล่นที่โรง
ละครปรีดาสัย ละครของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์นี้ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนเรียกชื่อว่า
“ละครหลวงนฤมิตร” บางครั้งคนยังเรียกว่า “ละครปรีดาสัย” ต่อมาเกิดคณะละครร้องแบบปรีดาสัยขึ้นมากมาย
เช่นกระปราโมทัย ปราโมทย์เมือง ประเทืองไทย วิไลกรุง ไฉวเวียง เสรีสำเร็จ บันเทิงไทย และนาคร
บันเทิง เป็นต้น ละครนี้ได้นิยมกันมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗

นอกจากนี้ได้เกิดละครร้องขึ้นอีกแบบหนึ่งดดยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยาม
มกุฎราชกุมาร ทรงดัดแปลงละครของชาวตะวันตก จากละครอุปรากร ที่เรียกว่า “โอเปอเรติก ลิเบรต
โต” (Operatic Libretto) มาเป็นละครในภาษาไทย และได้รับความนิยมอีกแบบหนึ่ง ละครร้องจึงแบ่งออกเป็น
๒ ชนิดคือ

๑. ละครร้องสลับท ใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

๒. ละครร้องล้วน ๆ ใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร

ผู้แสดง

ละครร้องสลับท ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน ยกเว้นตัวตลกหรือจำเວดที่เรียกว่า “ตลกตามพระ” ซึ่งใช้ผู้ชาย
แสดง มีบทบาทเป็นผู้ช่วยพระเอกแสดงบทตลกขบขันจริง ๆ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน

ละครร้องล้วน ๆ ใช้ผู้ชาย และผู้หญิงแสดงจริงตามเนื้อเรื่อง

เรื่องที่แสดง

ละครร้องสลับท พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นผู้พระนิพนธ์บท และกำกับการ
แสดง เรื่องที่แสดงได้แก่ ตู๊กตายอดรัก ขวดแก้วเจียรไน เครือณรงค์ กากี

ละครร้องล้วน ๆ เรื่องที่แสดง คือ เรื่องสาวตรี

การแสดง

ละครร้องสลับทูต มีทั้งบทร้อง และบทพูด ยึดถือการร้องเป็นส่วนสำคัญ บทพูดเจรจาสอดแทรกเข้ามาเพื่อทวนบทที่ตัวละครร้องออกมานั่นเอง แม้ดัดบทพูดออกทั้งหมดเหลือแต่บทร้องก็ยังได้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ มีลูกคู่คอยร้องรับอยู่ในฉาก ยกเว้นแต่ตอนที่เป็นการเกริ่นเรื่องหรือดำเนินเรื่อง ลูกคู่จะเป็นผู้ร้องทั้งหมด ตัวละครจะทำท่าประกอบตามธรรมชาติมากที่สุดทรงเรียกว่า “ละครกำแบ”

ละครร้องล้วน ๆ ตัวละครขับร้องโต้ตอบกัน และเล่าเรื่องเป็นทำนองแทนการพูดดำเนินเรื่องด้วยการร้องเพลงล้วน ๆ ไม่มีบทพูดแทรก มีเพลงหน้าพาทย์ประกอบกิริยาบถของตัวละคร จัดฉากตามท้องเรื่อง ใช้เทคนิคอุปกรณ์แสงสีเสียงเพื่อสร้างบรรยากาศให้สมจริง

ดนตรี

ละครร้องสลับทูต บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมหรืออาจใช้วงมโหรีประกอบ ในกรณีที่ใช้แสดงเรื่องเกี่ยวกับชนชาติอื่น ๆ

ละครร้องล้วน ๆ บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

เพลงร้อง

ละครร้องสลับทูต ใช้เพลงชั้นเดียวหรือเพลง ๒ ชั้น ในขณะที่ตัวละครร้องใช้ซออุลคลอตามเบา ๆ เรียกว่า “ร้องคลอ”

ละครร้องล้วน ๆ ใช้เพลงชั้นเดียวหรือเพลง ๒ ชั้น ที่มีลำนำทำนองไพเราะ

สถานที่แสดง มักแสดงตามโรงละครทั่วไป

ละครพูด

ละครพูดเริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงละครพูดสมัครเล่นเป็นครั้งแรก เนื้อเรื่องละครพูดที่แสดงในสมัยนี้ ดัดแปลงมาจากบทละครที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

พ.ศ. ๒๔๒๒ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ลิลิตนิทราชาคริต จบบริบูรณ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมาคม “แมจิกัลโซไซเอตี” โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ เป็นนายกสมาคมจัดการแสดงละครเรื่องนี้ขึ้น ทรงเป็นผู้กำหนดตัวละครเอง โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ เป็นอาบุญะชั้น พระองค์เจ้าจิตรเจริญ คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นตัวนางนอชาตอล

พ.ศ. ๒๔๒๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการแสดงละครเรื่องอิเหนาในงานเฉลิมพระราชมณเฑียร พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ละครที่แสดงในครั้งนี้เป็นละครรำ แต่มีบทเจรจาที่

ทรงพระราชนิพนธ์เองบ้าง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากรและเจ้านายพระองค์อื่นๆ แต่งถวายบ้าง

พ.ศ. ๒๔๔๗ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงสำเร็จการศึกษา และเสด็จนิวัติประเทศไทยแล้ว ทรงตั้ง "ทวีปัญญาสโมสร" ขึ้นในพระราชอุทยานสราญรมย์ แต่ในสมัยเดียวกันนี้ได้มีการตั้ง "สามัคยาจารย์สโมสร" ซึ่งมีเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นประธานอยู่ก่อนแล้ว กิจกรรมของ ๒ สโมสรที่คล้ายคลึงกัน คือการแสดงละครพูดแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากละครตะวันตก สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงมีส่วนร่วมในกิจการการแสดงละครพูดของทั้ง ๒ สโมสรนี้ จึงได้ถวายพระเกียรติว่าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดละครพูด

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคทองของละครพูด ประชาชนให้ความสนใจต่อละครประเภทนี้มาก เพราะเห็นว่าเป็นของแปลกและแสดงได้ง่าย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนละครพูดอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดที่ดีเด่นเป็นจำนวนมาก และทรงร่วมในการแสดงด้วยหลายครั้ง

ละครพูดแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. ละครพูดล้วนๆ หรือละครพูดแบบร้อยแก้ว
๒. ละครพูดแบบร้อยกรอง
๓. ละครพูดสลับคำ

ผู้แสดง

ละครพูดล้วนๆ ในสมัยโบราณใช้ผู้ชายแสดงล้วน ต่อมานิยมใช้ผู้แสดงเป็นชายล้วน ต่อมานิยมใช้ผู้แสดงชายจริงหญิงแท้

ละครพูดแบบร้อยกรอง ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง มีบุคลิกและการแสดงเหมาะสมตามลักษณะที่บ่งไว้ในบทละคร น้ำเสียงแจ่มใสชัดเจนดี เสียงกังวาน พุดฉะฉาน ไหวพริบดี

ละครพูดสลับคำ ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง เหมือนละครพูดแบบร้อยกรอง

การแต่งกาย

ละครพูดล้วนๆ แต่งกายตามสมัยนิยม ตามเนื้อเรื่องโดยคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของตัวละคร

ละครพูดแบบร้อยกรอง แต่งให้เหมาะสมถูกต้องตามบุคลิกของตัวละคร และยุคสมัยที่บ่งบอกไว้ในบทละคร

ละครพูดสลับคำ การแต่งกายเหมือนละครพูดล้วนๆ หรือแต่งกายตามเนื้อเรื่อง

เรื่องที่แสดง

ละครพูดล้วนๆ เรื่องที่แสดงเรื่องแรก คือ เรื่อง"โพงพาง" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เรื่องต่อมาคือ "เจ้าข้าสารวัด" ทั้งสองเรื่อง เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ละครพูดแบบร้อยกรอง จำแนกตามลักษณะคำประพันธ์ดังนี้ คือ

๑. ละครพูดคำกลอน จากบทประพันธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เรื่องเวนิสวานิช ทรงแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เรื่องพระร่วง ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

๒. ละครพูดคำฉันท์ ได้แก่ เรื่องมัทนะพาธา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

๓. ละครพูดคำโคลง ได้แก่ เรื่องสีนาคีกา ของอัจฉราพรรณ(อาจารย์มนตรี ตราโมท) ประพันธ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙

ละครพูดสลับลำ ได้แก่ เรื่องชิงนาง และปล่อยแก่ ซึ่งเป็นของนายบัว ทองอิน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์บทร้องแทรก โดยใช้พระนามแฝงว่า "ศรีอยุธยา" และทรงแสดงเป็นหลวงเกียรติกุล ณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙

การแสดง

ละครพูดล้วนๆ การแสดงจะดำเนินเรื่องด้วยวิธีพูดใช้ท่าทางแบบสามัญชนประกอบ การพูดที่เป็นธรรมชาติ ลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของละครชนิดนี้คือ ในขณะที่ตัวละครคิดอะไรอยู่ในใจ มักจะใช้วิธีปองปากพูดกับผู้ดู ถึงแม้จะมีตัวละครอื่นๆ อยู่ใกล้ๆ ก็สมมติว่าไม่ได้ยิน

ละครพูดแบบร้อยกรอง การแสดงจะดำเนินเรื่องด้วยวิธีพูดที่เป็นคำประพันธ์ชนิด คำกลอน คำฉันท์ คำโคลง

ละครพูดสลับลำ ยึดถือบทพูดมีความสำคัญในการดำเนินเรื่องแต่เพียงอย่างเดียว บทร้องเป็นเพียงสอดแทรก เพื่อเสริมความ ย้ำความ

ดนตรี

ละครพูดล้วนๆ บรรเลงโดยวงดนตรีสากลหรือวงปี่พาทย์ไม้นวม แต่จะบรรเลงประกอบเฉพาะเวลาปิดฉากเท่านั้น

ละครพูดแบบร้อยกรอง บรรเลงดนตรีคล้ายกับละครพูดล้วนๆ

ละครพูดสลับลำ บรรเลงดนตรีคล้ายกับละครพูดล้วนๆ แต่บางครั้งในช่วงดำเนินเรื่อง ถ้ามีบทร้อง ดนตรีก็จะบรรเลงร่วมไปด้วย

เพลงร้อง

ละครพูดล้วนๆ เพลงร้องไม่มี ผู้แสดงดำเนินเรื่องโดยการพูด

ละครพูดแบบร้อยกรอง เพลงร้องไม่มี ผู้แสดงดำเนินเรื่องโดยการพูดเป็นคำประพันธ์ชนิดนั้นๆ

ละครพูดสลับลำ มีเพลงร้องเป็นบางส่วน โดยทำนองเพลงขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์ที่จะแต่งเสริมเข้ามาในเรื่อง

ละครสังคีต

ละครสังคีต คำว่า "สังคีต" หมายถึง การรวมเอาการ ฟ้อนรำ และการละคร พร้อมทั้งดนตรีทางขับร้อง และดนตรีทางเครื่องด้วย ละครสังคีตหมายถึง ละครที่มีทั้งบทพูดและบทร้องเป็นส่วนสำคัญเสมอ จะตัดอย่างใดอย่างหนึ่งออกไม่ได้

ผู้แสดง ใช้ผู้ชายและผู้หญิงแสดงจริงตามเนื้อเรื่อง

การแต่งกาย แต่งตามสมัยนิยม คำนี้ถึงสภาพความเป็นจริงของฐานะตัวละครตามเนื้อเรื่อง และความงดงามของ

เครื่องแต่งกาย

เรื่องที่แสดง นิยมแสดงบทพระราชานิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มี ๔ เรื่อง ได้แก่ เรื่องหนามยอกเอาหนามบ่ง ทรงเรียกว่า "ละครสลบลำ" เรื่องวิวาห์พระสมุทร ทรงเรียกว่า "ละครพูดสลบลำ" เรื่องมิกาโดและวังตี ทรงเรียกว่า "ละครสังคีต"

การแสดง มุ่งหมายที่ความไพเราะของเพลง ตัวละครจะต้องร้องเองคล้ายกับละครร้อง แต่ต่างกันที่ละครร้องดำเนินเรื่องด้วยบทร้อง การพูดเป็นเจรจาทวนบท ส่วนละครสังคีตมุ่งบทร้องและบทพูดเป็นหลักสำคัญในการดำเนินเรื่อง เป็นการแสดงหมู่ทั้งดงาม ในการแสดงแต่ละเรื่องจะต้องมีบทของตัวละครประกอบเสมอ และมุ่งไปในทางสนุกสนาน

ดนตรี ดีลหุฟังที่ดีที่สุด บรรเลงด้วย วงปี่พาทย์มโหรี

เพลงร้อง ใช้ เพลงชั้นเดียว หรือ เพลง ๒ ชั้น มีลำนำที่ไพเราะ